

Онищук Олександр Олександрович –
викладач Херсонського юридичного інституту
Харківського національного університету
внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ БРАКОНЬЄРСТВУ

Досліджено сутність адміністративно-правового режиму полювання як способу попередження браконьєрства.

In article explore sense administrative mode of the hunt, as way of the warning poaching.

Дослідження явищ, визначених терміном “правовий режим”, їх значення у правовій діяльності свідчать про багатогранність реального життя. У цьому зв'язку вживання в юридичній науці поняття “правового режиму”, на відміну від лінійного поділу на форми і методи державного регулювання, дозволяє поглянути на державне управління як у цілому, так і на його адміністративно-правову складову за допомогою більш комплексного і об'ємного інструменту.

Правовий режим усе частіше утверджується як важлива категорія адміністративно-правової науки – такої думки дотримуються багато вітчизняних та зарубіжних вчених [1, с. 245; 2, с. 45; 3, с. 410].

Автор цієї статті має на меті дослідити місце і роль адміністративно-правового режиму полювання в системі способів попередження браконьєрства.

Поняття “режим” не є новим в юриспруденції. Слово “режим” (франц., від лат. *regimen* – управління, керівництво) – це встановлений національним законодавством і нормами міжнародного права порядок у суспільних відносинах (національний режим, правовий режим, прикордонний режим...) [4, с. 267]. Правовий режим є органічною складовою частиною державних і політичних режимів, разом з тим йому притаманні свої суттєві відмінності, що виділяють це поняття серед складної системи режимних та правових явищ. Розглянемо їх більш докладно.

На думку С.С. Алексєєва, правовий режим розуміється як свого роду розширений блок у загальному арсеналі правового інструментарію, що з'єднує в єдину конструкцію визначений комплекс правових засобів. Отже, визначення режиму “несе в собі основні змістовні від-

тінки цього слова, а тому числі й те, що правовий режим виражає ступінь жорсткості юридичного регулювання, наявність визначених обмежень і пільг, допустимий рівень активності суб'єктів, межі їх правової самостійності" [5, с. 185, 186]. З цієї точки зору, ефективне використання правових засобів при вирішенні тих чи інших спеціальних питань значною мірою полягає у тому, щоб обрати оптимальний для відповідного питання правовий режим, розглянути і виразити специфіку регулюючих суспільних відносин.

Так, Б.Я. Бляхман вважає, що юридичним режимом притаманні такі основні ознаки: 1) вони встановлюються винятково законодавчими нормативно-правовими актами і забезпечуються державою; 2) з їх допомогою держава специфічним чином регламентує конкретну групу суспільних відносин, виділяючи при цьому ті чи інші суб'єкти і об'єкти права; 3) вони є особливим порядком правового регулювання, що складається з сукупності юридичних способів і характеризується складовими, які надають особливу спрямованість правовому регулюванню; 4) вони створюють відповідний ступінь сприяння чи перешкод для задоволення інтересів суб'єктів права [6, с. 9].

Поняттю правового режиму, незалежно від його виду, є притаманною певна структура, яка має кілька рівнів. Перший – це рівень юридичної абстракції, який включає так звані нетипові правові приписи (аксіоми, презумпції, функції, норми-принципи). Другий рівень включає матеріально-правові засоби: правові норми, правовідносини, юридичні факти. Третій рівень базується на процедурно-процесуальних правових засобах: актах реалізації, актах застосування. Четвертий рівень може включати морально-психологічні правові засоби: правосвідомість; правову культуру, правові установки [5, с. 95].

Юридичний режим С.С. Алексєєв, зокрема, розуміє як особливу, цілісну систему регулятивного впливу, яка характеризується специфічними прийомами регулювання – особливим порядком виникнення і формування змісту прав і обов'язків, їх здійснення, специфікою санкцій, способів їх реалізації, а також дією одиничних принципів, загальних положень, які поширюються на дану сукупність норм [7, с. 245]. Слід зазначити, що Д.Н. Бахрах визначає поняття правового режиму як комплекс суспільних відносин визначеного виду діяльності, закріплений юридичними нормами і забезпечений сукупністю юридично-технічних засобів, або як систему норм права, яка регулює діяльність, відносини між людьми з приводу визначених об'єктів [7, с. 201]. Схожої думки дотримуються також й інші вчені-адміністративісти [2, с. 45; 8, с. 25].

Треба відзначити, що всі визначення правового режиму, зазначені вище, зводяться до одних і тих же ознак: по-перше, встановлення норми права, визначеного правила у визначеній сфері управління чи з приводу визначених об'єктів; по-друге, врегулювання суспільних відносин, ними встановлених; по-третє, застосування санкції за порушення встановлених правил.

У цілому справедливим буде додати, що адміністративно-правовий режим зумовлюється оптимальним поєднанням інтересів людини, громадянського суспільства, держави та потребує особливих підходів, форм і методів правового регулювання. Таке розуміння правового режиму, на наш погляд, можна застосувати і до режиму полювання.

Полювання розуміють як дії людини, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування і саме добування (відстріл, відлов) мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються у напіввільних умовах [9, с. 661].

Правову базу адміністративно-правового режиму полювання складають: Конституція України, відповідно до якої кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50) і зобов'язаний не заподіювати шкоди природі та відшкодовувати завдані ним збитки (ст. 66) [10], Закон України "Про мисливське господарство та полювання" від 22 лютого 2000 р. [11], Кодекс України про адміністративні правопорушення, Земельний кодекс України [12], Кримінальний кодекс України [13], Закон України "Про тваринний світ" від 13 грудня 2001 р. [14], Закон України "Про Червону книгу України" від 7 лютого 2002 р. [15], а також велика кількість підзаконних актів. Серед них слід назвати: накази Державного комітету лісового господарства України "Про затвердження Правил організації полювання та надання послуг іноземним туристам-мисливцям" від 19 жовтня 1999 р. [16]; "Про затвердження Інструкції про порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин та порядок здійснення полювання на цих тварин" від 27 грудня 2000 р. [17]; "Про затвердження розміру збору за видачу посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання" від 24 листопада 2005 р. № 492 [18]; наказ Міністерства охорони навколишнього середовища "Про затвердження лімітів добування (відстрілу, відлову) диких парнокопитих та хутрових звірів у сезон полювання 2005/2006 років" від 21 квітня 2005 р. № 142 [19], Статут Українського товариства мисливців і рибалок від 23 червня 1995 р. тощо [20].

Відповідно до цих нормативно-правових актів законодавець та суб'єкти владних повноважень встановлюють адміністративно-правовий режим полювання, використовуючи при цьому правові та організаційні засоби. Так, наприклад, вони забороняють фізичним особам: по-перше, перебувати в межах мисливських угідь із зброєю, собаками, іншими знаряддями для мисливства та на дорогах загального користування з продукцією полювання або з будь-якою зібраною розчохленою стрілецькою зброєю; по-друге, при здійсненні полювання особи повинні мати при собі низку обов'язкових документів (посвідчення мисливця, щорічну картку обліку добутої дичини і порушень правил полювання, дозвіл на право користуватися вогнепальною зброєю, паспорт на собак мисливських порід, інших ловчих звірів та птахів; відстрільну картку на пернату дичину, ліцензію для полювання

на тварин); по-третє, полювання може здійснюватися лише у встановлений час, на чітко визначених суб'єктом владних повноважень тварин, на певній території, у встановлений час доби; по-четверте, встановлюється заборона на полювання ближче ніж 200 м від населених пунктів, на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду; по-п'яте, як правило, чітко встановлюється, з якого виду зброї (яким знаряддям) і за яких умов можна добувати ту чи іншу дичину, тощо.

Таким чином, режим полювання встановлюється адміністративно-правовими нормами, які визначаються як норми-дозволи і норми-заборони. Отже, щоб особа реалізувала своє бажання полювати, насамперед, їй треба вирішити всі процедурні питання, передбачені адміністративно-правовими актами, з дотриманням визначених заборон, що діють під час полювання та після нього. Будь-які відхилення від позитивних чи негативних норм права під час підготовки, здійснення чи під час слідування осіб до помешкання після полювання вважаються порушенням режиму полювання. І як наслідок цього застосування адміністративної чи кримінальної санкції, настання цивільної, матеріальної або кримінальної відповідальності.

Особливе місце в заходах, що охоплюються поняттям "режим полювання" посідають норми, закріплені в Кодексі України про адміністративні правопорушення (КпАП). Так, наприклад, ст. 85 приписується: "Порушення правил полювання (полювання без належного на те дозволу, в заборонених місцях, у заборонений час, забороненими знаряддями або способами, на заборонених для добування тварин, допускання собак у мисливські угіддя без нагляду, полювання з порушенням установленого для певної території (регіону, мисливського господарства, обходу тощо) порядку здійснення полювання), яке не могло наслідком добування, знищення або поранення тварин, а також транспортування або перенесення добутих тварин чи їх частин без відмітки цього факту в дозволі на їх добування – тягне за собою попередження або накладення штрафу...". Крім того, норми Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачають адміністративну відповідальність за таке: виготовлення та збут заборонених знарядь добування об'єктів тваринного або рослинного світу (ст. 85-1); порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин (ст. 87); незаконне вивезення з України і ввезення на її територію об'єктів тваринного і рослинного світу (ст. 88); порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу, правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах (ст. 88-1); порушення вимог щодо охорони видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України (ст. 90) [12].

Разом з тим слід зазначити, що сам собою КпАП не встановлює правовий режим полювання, він є однією зі складових цього комплексного інституту. Санкції, які встановлюються відповідно до КпАП,

здебільшого є остаточною необхідною ознакою адміністративно-правового режиму полювання.

Розглянувши проблему в самому загальному вигляді, допустимо сформулювати ознаки адміністративно-правового режиму полювання як способу попередження браконьєрства.

1. Адміністративно-правовий режим полювання – це розширений блок у загальному арсеналі попередження браконьєрства, який об'єднує в єдину конструкцію визначений комплекс правових засобів і тим самим виражає ступінь жорсткості юридичного регулювання, наявність визначених обмежень, допустимий рівень активності суб'єктів, межі їх правової самостійності в зазначеній сфері.

2. Він встановлюється законодавчими нормативно-правовими актами та реалізується фактичною (процесуальною) стороною режимних норм, здійснення яких деталізується шляхом видання суб'єктами владних повноважень підзаконних нормативних актів.

3. Адміністративно-правовий режим полювання встановлює чіткі та жорсткі правила поведінки всіх причетних до цього процесу суб'єктів у часових рамках підготовки до полювання, процесу полювання, а також після нього.

4. Забезпечується державним примусом шляхом встановлення санкцій за порушення матеріальних, процесуальних норм правового режиму, а також громадським осудом осіб, які порушують встановлені режимом правила.

6. Він є особливим порядком адміністративно-правового регулювання, який складається з сукупності юридичних способів і характеризується наявністю складових, що їх поєднують і тим самим надають особливу спрямованість правовому регулюванню.

7. Адміністративно-правовий режим полювання створює визначений ступінь прав і обов'язків учасником правовідносин у цій сфері, які певною мірою обмежують їх права в інтересах вищої мети – охорони довкілля та біологічного розмаїття, необхідних для існування людини.

Отже, адміністративно-правовий режим полювання як спосіб попередження браконьєрства – це цілісна розширена система регулювання відносин полювання, встановлена адміністративно-правовими нормами для охорони життя і здоров'я людей та тваринного світу, яка окреслює жорсткі правила підготовки та здійснення полювання, поводження після нього, характеризується особливим порядком виникнення і виконанням прав і обов'язків учасників відносин і оптимально поєднує інтереси особи, суспільства і держави, забезпечується державним примусом та громадським осудом порушників режиму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Адміністративне право України: Підручник* / За ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Право, 2001. – 528 с.

2. *Гладун З.С.* Адміністративне право України: Опорні конспекти лекцій. – Тернопіль, 2002. – 225 с.
3. *Бахрах Д.Н.* Административное право России. – М., 2000. – 564 с.
4. *Юридична енциклопедія: В 5 т. / Гол. редколегія Ю.С. Шемшученко.* – К.: Вид-во "Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана", 2003. – Т. 5. – 733 с.
5. *Алексеев С.С.* Общие дозволения и запреты в советском праве. – М., 1989. – 224 с.
6. *Бляхман Б.Я.* Правовой режим в системе регулирования социальных отношений. – Кемерово, 1999. – 242 с.
7. *Бахрах Д.Н.* Административное право. – М., 1997. – 542 с.
8. *Галунько В.В., Угровецкий О.П.* Охранна діяльність: правові аспекти // *Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ України.* – 2005. – № 1. – С. 20-26.
9. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка.* – К.: Катон, А.С.К., 2003. – 1104 с.
10. *Конституція України* // *Відомості Верховної Ради України.* – 1996. – № 30. – Ст. 141.
11. *Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 р.* // *Відомості Верховної Ради України.* – 2000. – № 18. – Ст. 132.
12. *Кодекс України про адміністративні правопорушення* // *Відомості Верховної Ради Української РСР.* – 1984. – Ст. 1122.
13. *Кримінальний кодекс України* // *Відомості Верховної Ради України.* – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
14. *Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р.* // *Відомості Верховної Ради України.* – 2002. – № 14. – Ст. 97.
15. *Про Червону книгу України: Закон України від 07 лютого 2002 р.* // *Відомості Верховної Ради України.* – 2002. – № 30. – Ст. 201.
16. *Про затвердження Правил організації полювання та надання послуг іноземним туристам-мисливцям: Наказ Державного лісового господарства України від 19 жовтня 1999 р. № 714/4007* // *Нормативні акти України (за станом на травень 2006 р.).*
17. *Про затвердження Інструкції про порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин та порядок здійснення полювання на цих тварин: Наказ Державного комітету лісового господарства України від 27 грудня 2000 р. № 153* // *Нормативні акти України (за станом на травень 2006 р.).*
18. *Про затвердження розміру збору за видачу посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання: Наказ Державного комітету лісового господарства України від 24 листопада 2005 р. № 492* // *Нормативні акти України (за станом на травень 2006 р.).*
19. *Про затвердження лімітів добування (відстрілу, відлову) диких парнокопитних та хутрових звірів у сезон полювання 2005/2006 років: Наказ Міністерства навколишнього середовища від 21 квітня 2005 р. № 142* // *Нормативні акти України (за станом на травень 2006 р.).*
20. *Статут Українського товариства мисливців і рибалок від 23 червня 1995 р.* // *Нормативні акти України (за станом на травень 2006 р.).*